

“Mamma, waarom eten alleen oude mensen hier een ijsje?”

Toekomstperspectief voor Bronckhorst

Snelle scan van bevolking, beleid, beïnvloeding en bewonersdialogoog

Colofon

woensdag 25 mei 2017

Dit rapport is het resultaat van de 'Snelle scan Demografische Ontwikkeling gemeente Bronckhorst'. Verricht in opdracht van het gemeentebestuur van Bronckhorst.

Inhoud en productie:

Enno Zuidema (Enno Zuidema Stedebouw)

In samenwerking met

Kees de Graaf (Studio Platz)

Sander de Knegt (SCHETSontwerp.com)

Experts:

Daniel Depenbrock (KAW adviseurs)

Hans Suurmond (Advest)

Werkgroep Demografische ontwikkeling gemeente Bronckhorst:

Jacqueline Arends, Charel van Dijk, Martin Jolink, Peter van der Meulen, Welmoed Gouwenberg, Sander Burggraaf, Thijs Plasman, Danielle Wolters, Nienke Droppers, Enno Zuidema

Inhoudelijke bijdragen werkateliers:

Robin Koster (Moventum)

Beeldmateriaal

Tekeningen: SCHETSontwerp

Grafieken: KAW

Foto workshop : Kees de Graaf

Status:

opgetekend op basis van vier werkateliers, gehouden met medewerkers van de gemeente Bronckhorst en een themabijeenkomst met de gemeenteraad

inhoudsopgave

<u>IN VOGELVLUCHT</u>	<u>5</u>	<u>4 KRIMP EN DE KNOPPEN OM AAN TE DRAAIEN – DE BEÏNVLOEDING</u>	<u>30</u>
1 WAT DOET DE KRIMP MET BRONCKHORST EN MET ONS?	6	SAMENVATTING	30
1.1 WAAROM DEZE NOTITIE?	6	4.1 INLEIDING	31
1.2 DE OPZET	7	4.2 VAN TOPKRIMP NAAR MEDIUMKRIMP	31
<u>2 DE BEVOLKING: CIJFERS EN ERVARINGEN</u>	<u>8</u>	4.3 VOORBIJ DE KRIMP: DE DOGMA'S OVERBOORD	34
SAMENVATTING	8	4.4 EERSTE AANZETTEN VOOR HET WELBEVINDEN IN BRONCKHORST	37
2.1 INLEIDING	9	4.5 CONCLUSIE	41
2.2 DE FEITELIJKE ONTWIKKELING	9	<u>5 HOE BETREKKEN WE DE SAMENLEVING ERBIJ? DE BEWONERSDIALOOG</u>	<u>44</u>
2.3 DE ERVARINGEN: KRIMP IS AL OM ONS HEEN	16	5.1 VOORSTEL VOOR HET VERVOLG - DE BEWONERSDIALOOG	44
2.4 DE PROGNOSES	17	5.2 GEBRUIK DE KRACHT VAN DE SAMENLEVING	45
2.5 CONCLUSIE	18		
<u>3 HET BELEID EN DE ORGANISATIE VAN DE GEMEENTE</u>	<u>20</u>		
SAMENVATTING	20		
3.1 INLEIDING	20		
3.2 EEN EERSTE ALGEMENE INDRUK	22		
3.3 DE VERSCHILLENDE BELEIDSVELDEN	23		
3.4 CONCLUSIES	29		

In vogelvlucht

De uitkomsten van de snelle scan.

De vier **B**'s van Bronckhorst

Bevolking

De prognoses kloppen: krimp blijft in deze gemeente, waarbij de prognoses niet 'absoluut' zijn, ze geven een richting aan, een beweging. Na de daling van de bevolking zal tussen nu en tien jaar ook het aantal huishoudens gaan dalen. Het is zaak deze ontwikkeling goed te blijven volgen.

De verandering van de bevolkingssamenstelling is de echt grote verandering. Dat betekent in de komende 25 jaar veel minder kinderen, een fors kleinere beroepsbevolking en een sterk groeiend aantal 65-plussers (en met name ook meer 75/80-jarigen met een zorgvraag).

Beleid

De gemeente bevindt zich in de 'transitie', in de overgang naar een nieuwe manier van werken. Qua bewustwording zijn bestuur en management behoorlijk ver; van 'ontkenning' van de krimp is geen sprake.

Op sommige terreinen wordt ook al bewust rekening gehouden met de ontgroening en vergrijzing en de daling van het aantal huishoudens. Op andere gebieden is dat minder. Van een samenhangend 'krimpbeleid', als een rode draad door alle sectoren heen, is nog geen sprake.

Beïnvloeding

De gemeente heeft weinig invloed op de demografische ontwikkeling. Dat betekent niet dat de gemeente niets kan doen. Zo kan de gemeente invloed uitoefenen op sommige groepen vertrekkers. Anderen kan zij juist binden. Niettemin: de invloed van deze maatregelen is – gemeten naar de bevolking als geheel – niet groot. Moet de focus van de gemeente daarom niet vooral uitgaan naar het welbevinden van de 37.000 inwoners, die er straks ook nog wonen? Want voor hen allen zijn we de gemeente of beter nog: de gemeenschap die Bronckhorst is. Daar moet het gemeentelijk beleid op aansluiten.

Bewonersdialoog

De gemeente schrijft de weg naar de toekomst niet dwingend voor. In het gesprek met de samenleving moet duidelijk worden hoe de inwoners tegen het leven in de gemeente aankijken.

1 Wat doet de krimp met Bronckhorst en met ons?

1.1 Waarom deze notitie?

Het was wel even schrikken: het bericht in september 2016 dat Bronckhorst – na Delfzijl – de grootste 'krimpgemeente' van Nederland is volgens cijfers uit de prognose van het CBS. Bronckhorst is ineens 'met stip' een 'topkrimpgemeente'. Oftewel: het aantal inwoners van de bevolking daalt hier relatief snel. Sneller ook dan in de andere gemeenten in de omgeving. En de ontwikkeling zet door. In 2030 zijn er naar verwachting bijna 5.000 minder inwoners dan nu, een daling van ruim 13 procent. Wat is hier aan de hand? Is dit een toevallige uitschieter of is er meer aan de hand? Er was al langer bekend dat de bevolking in de Achterhoek in omvang kleiner werd, maar waarom uitgerekend Bronckhorst

Het College van BenW van de gemeente wil er meer over weten en heeft om een 'snelle scan' gevraagd – een snelle analyse. Aan een team van deskundigen is gevraagd om, samen met ambtenaren van de gemeente, op onderzoek uit te gaan. Ook de gemeenteraad van Bronckhorst is gevraagd om haar visie op het onderwerp te geven.

Het college formuleerde vier vragen:

- » Hoe ziet de demografische ontwikkeling van de gemeente eruit? Klopt de prognose van het CBS?
- » In hoeverre is ons beleid afgestemd op de ontwikkeling van de bevolking? Is het 'krimpproof'?
- » Welke mogelijkheden zijn erom van 'topkrimp' naar 'mediumkrimp' te gaan?
- » Op welke wijze kunnen we in gesprek met de samenleving over Bronckhorst en de veranderende bevolking in de toekomst?

In deze scan wordt voortgeborduurd op de 'Visie Toekomstbestendig Bronckhorst', waar de gemeente in 2010 mee is gestart. De veranderingen in de bevolking kondigden zich toen al aan. Bewoners en andere betrokkenen werden daar intensief bij betrokken en dat gaat nu ook weer gebeuren. Op basis van het onderzoek wil het College van BenW opnieuw in gesprek gaan met de samenleving van Bronckhorst: hoe ontwikkelt onze gemeente zich in de toekomst en wat betekent dat voor ons allemaal?

1.2 De opzet

Deze notitie is als volgt opgebouwd. In het tweede hoofdstuk leggen we de cijfers naast de ervaringen. Hoe heeft de bevolking zich de afgelopen decennia ontwikkeld en wat zijn de prognoses voor de toekomst (ook voor andere gemeenten). Dit wordt gevolgd door hoe medewerkers en raadsleden van de gemeente de 'krimp' beleven en wat dit voor hen betekent. En ook: hoe wordt krimp nu al zichtbaar in Bronckhorst, toegespitst op de verschillende kernen.

Daarna stappen we over in hoofdstuk 3 naar het gemeentelijk beleid: in hoeverre houdt dat nu al rekening met de daling van de bevolking? Beide zaken worden tegen elkaar afgezet: wat moeten we eventueel anders doen, rekening houdend met de ontwikkeling van de bevolking?

In het vierde hoofdstuk gaat het over de beïnvloeding. Kunnen we de krimp 'beïnvloeden' en aan welke 'knoppen' kunnen we dan draaien? Kan de 'topkrimp' worden teruggebracht tot 'medium krimp'? Wat kan de gemeente zelf doen en waar heeft zij anderen voor nodig?

Over dit geheel wil het College van BenW vervolgens het gesprek aangaan met inwoners, ondernemers, maatschappelijke instellingen en alle andere betrokkenen. Hoe zij dat traject van de bewonersdialoog kan aanpakken, staat in hoofdstuk 5.

Wat is krimp?

In 2025 heeft 60 procent van de Nederlandse gemeenten te maken met bevolkingsdaling. In de grensgebieden van Nederland is de demografische krimp al enige tijd goed merkbaar. Vooral in Noordoost-Groningen, Zeeuws-Vlaanderen en Parkstad Limburg. Dit zijn de krimpregio's. Inmiddels heeft ook Drenthe zich hierbij aangesloten. Daarnaast heeft het Rijk 'anticiperregio's' aangewezen, waarvan de Achterhoek er één is. De gevolgen van krimp worden hier op korte termijn zichtbaar – of zijn dat al.

2 De bevolking: cijfers en ervaringen

Samenvatting

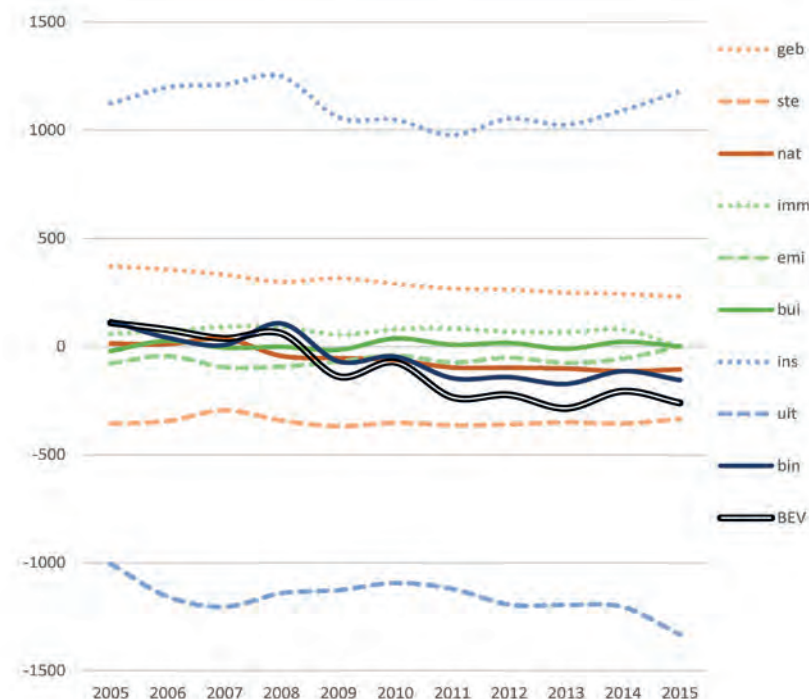
De eerste vraag van het college van BenW van Bronckhorst was: wat is de demografische ontwikkeling van de gemeente Bronckhorst in de toekomst? Kloppen de prognoses?

Antwoord: ja, de prognoses kloppen, al zijn er onderling verschillen.

De krimp blijft in deze gemeente, waarbij de prognoses niet 'absoluut' zijn. Ze geven een richting aan, een beweging. Na de daling van de bevolking zal tussen nu en tien jaar ook het aantal huishoudens gaan dalen. Het is zaak deze ontwikkeling goed te blijven volgen.

Nota bene: de verandering van de bevolkingssamenstelling is de echt grote verandering waar we in Bronckhorst mee te maken hebben en krijgen. Dat betekent in de komende 25 jaar veel minder kinderen, een fors kleinere beroepsbevolking en een sterk groeiend aantal 65-plussers (en met name ook meer 75/80-jarigen met een zorgvraag). De impact daarvan op de samenleving van Bronckhorst is groter dan enkele tientallen huishoudens in de plus of in de min.

Demografische factoren afgelopen 10 jaar

- Bevolking krimpt sinds 2007. Hoe komt dat?
- Saldo geboorte – sterfte sinds 2007 onder nul en dalend

- Saldo migratie binnenland sinds 2009 onder nul
- Let op: migratie is enorme factor!

- Natuurlijke aanwas en migratie nauwelijks beïnvloedbaar

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk brengen we de bevolkingsontwikkeling van de gemeente Bronckhorst in beeld. Na de aantallen besteden we aandacht aan de gevolgen van krimp voor het dagelijks leven van de inwoners van Bronckhorst – zoals zij dat zelf ervaren. We sluiten af met de prognoses: wat is de verwachte ontwikkeling voor de toekomst?

2.2 De feitelijke ontwikkeling

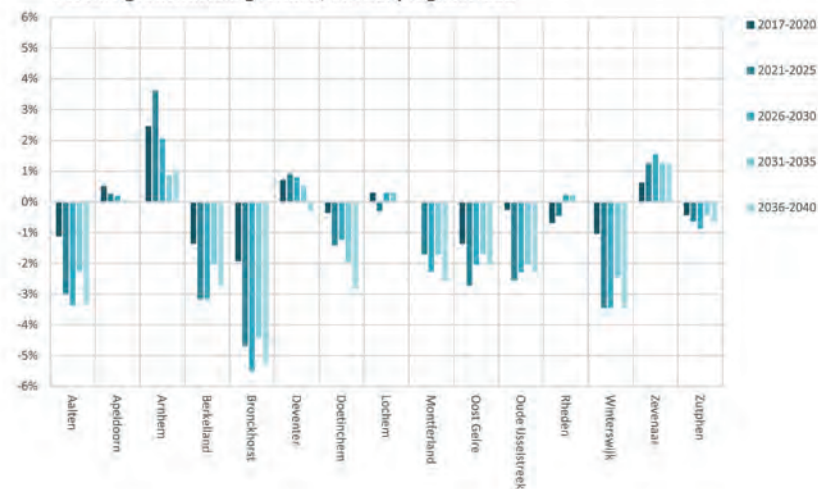
We beginnen met de cijfers. Eerst over de feitelijke ontwikkeling in de afgelopen jaren. Het aantal inwoners van Bronckhorst neemt sinds 2007 af.

Vanaf dat jaar sterven er meer mensen dan er geboren worden. Ook vertrekken er vanaf 2009 meer mensen dan erbij komen. Tussen 2008 en 2015 is de bevolking hierdoor (het 'migratiesaldo') met 740 mensen afgenomen. Kijkend naar de vertrekkers en nieuwkomers, dan zijn er grote verschillen over de leeftijdscategorieën:

- » 0-15 jaar: + 483
- » 15-25 jaar: - 1.498
- » 25-45 jaar: + 187
- » 45-65 jaar: + 367
- » 65-85 jaar: - 197
- » boven 85 jaar: - 82

vergelijking met de buren

Bevolkingsontwikkeling relatief, middenprognose CBS

Conclusie

Vooral jongeren trekken weg, maar ook ouderen. De vertrekkers gaan vooral naar Doetinchem, Nijmegen, Oude IJsselstreek en Enschede. De nieuwkomers komen uit overig Nederland, Winterswijk en Brummen. Deze ontwikkeling zien we bijvoorbeeld ook in Berkeland; deze gemeente raakte zelfs 815 inwoners kwijt tussen 2008 en 2015. Daar staat tegenover dat gemeenten als Montferland en Oude IJsselstreek een andere ontwikkeling doormaken. Montferland houdt bijvoorbeeld ouderen vast en trekt jonge gezinnen aan, Oude IJsselstreek is (door een uitgebreid woonzorgaanbod) aantrekkelijk voor senioren. Duidelijk is dat gemeenten van elkaar verschillen en daardoor aantrekkelijk zijn voor verschillende doelgroepen.

Met de verdeling over de leeftijden is een belangrijke oorzaak voor de daling van de bevolking in Bronckhorst genoemd. Jonge mensen gaan weg vanwege werk en voorzieningen (net name hoger onderwijs) elders (vooral de omliggende steden trekken aan hen) en vanwege de minder goede bereikbaarheid (met bijvoorbeeld slechts één treinstation en buslijnen die alleen een beperkt aantal kernen bedienen). Woningbouw en de kwaliteit van de omgeving spelen hierbij ook een rol, maar in mindere mate.

Lange tijd stond daar een stroom van jonge gezinnen tegenover, die zich in Bronckhorst vestigden en hier kinderen kregen – omdat het hier een fijn woon- en leefgebied was. Bronckhorst profileerde als aantrekkelijk woongebied – de Buitenplaats Bronckhorst, net als in de tijd van de landgoederen – net achter Zutphen, Doetinchem en Deventer, als suburbane 'poort' van de Achterhoek. Kernen als Vorden en Zelhem zijn nog steeds te beschouwen als 'buitenwijken' van deze grotere steden, door hun ligging in de directe invloedssfeer ervan.

De extra snelle krimp in Bronckhorst vindt zijn oorsprong in deze marktpositie van de gemeente, die over langere tijd is ontstaan. In alle plattelandsgemeenten zien we een negatieve natuurlijke bevolkingsontwikkeling (of het gaat snel die kant op) en een uitstroom van jongeren. De crux zit hem in de instroom. De leefkwaliteit is zo hoog dat mensen graag lang in de gemeente blijven wonen. Naast de vraag hoeveel instroom er is, gaat het des te meer om wie er instromen. Meer dan in andere gemeenten bestaat in Bronckhorst de instroom van huishoudens uit 45-plussers. Die leeftijdsklasse zorgt niet voor nieuwe aanwas. In andere plattelandsgemeenten is (iets) meer instroom van jongere groepen (25-45 jaar), waaruit wél nieuwe aanwas voortkomt.

Dit is dus de keerzijde van 'Buitenplaats Bronckhorst'. Het is hier een soort Wassenaar-light geworden. Vrijkomende goedkope woningen zijn er niet zoveel, wat het voor jongeren lastig maakt. Relatief hoge woningprijzen (waarschijnlijk te hoog voor de jonge gezinnen van nu) en de instroom van 45-plussers houden elkaar vervolgens in stand. Het is het goede buitenleven, maar wel redelijk nabij de steden en het westen.

De daling van de bevolking en de verandering van de samenstelling heeft op allerlei terreinen gevolgen, ook bijvoorbeeld voor de omvang van de beroepsbevolking en de zorgvraag. Van de ruim 15.000 woningen in de gemeente staat 4,1 procent leeg. Tussen de verschillende kernen zijn de verschillen niet groot.

Een nadere verkenning van de woningvoorraad

Enigszins buiten het kader van deze snelle scan, maar tijdens een van de werkateliers werd de suggestie gedaan om nader in te zoomen op de woningen in Bronckhorst. Conclusie daarvan: of een gemeente nu krimpt of groeit, in alle gevallen is er sprake van meer en minder gewilde delen van de woningvoorraad. Wanneer de druk op de woningmarkt afneemt, wordt beter zichtbaar welke delen van de voorraad minder gewild zijn. Dit uit zich erin dat deze woningen minder snel verhuurd of verkocht worden, dat er door eigenaren minder wordt geïnvesteerd en dat er toestroom is van mensen die vooral wegens de snelle beschikbaarheid voor die woning of straat kiezen. In buurten met veel van zulke woningen dreigt een negatieve spiraal. Uit analyse van de woningvoorraad en de woningmarkt weten we waar kwetsbare delen van de woningvoorraad in Bronckhorst voorkomen.

Verouderde, kleine, slechte woningen, waarvan ruim voldoende op voorraad is, zijn kwetsbaar op de woningmarkt. Dat geldt des te meer als deze woningen op een minder goed bereikbare plek staan, ver van voorzieningen, in een kern met veel lage inkomens. Dit uit zich doorgaans in een lage vierkante meter prijs. Het betreft in de praktijk vaak de volgende (clusters van) producten:

- » eenvoudige vroeg naoorlogse rijwoningen in het algemeen;
- » vooroorlogse, kleine vrijstaande woningen of tweekappers in landelijk gebied.

Nota bene: dit gaat niet op voor alle woningen. Sommige woningen zijn in theorie kwetsbaar, maar hebben een mooie ligging, een historisch karakter of een andere eigenschap waardoor ze toch aantrekkelijk blijven.

Een nadere verkenning van de economie

Naast het wonen is ook het werken een belangrijke factor die bepaalt hoe het met een gemeente is gesteld. Dit punt hebben we eveneens aan een nadere analyse onderworpen. Uit de gegevens van de website www.waarstaatjegermeente.nl blijkt dat:

- » er 655 banen per 1.000 inwoners zijn (744 NL, 889 in Doetinchem, 598 in Berkelland);
- » van de mensen van 18 jaar en ouder er 16,3 promille bijstand ontvangt (41,3 NL, 35,3 Doetinchem, 20,3 Berkelland);
- » er relatief veel werk is in industrie en landbouw vergeleken met NL /Doetinchem;
- » de werkloosheid in 2016 4,3 procent bedroeg (6,1 NL, 6,0 in Doetinchem, 4,8 in Berkelland);
- » er geen afwijking is in termen van een hoog/laag opgeleide beroepsbevolking (in Doetinchem en vooral Berkelland is er wel meer laagopgeleid werk);
- » er in Bronckhorst relatief veel ZZP'ers zijn (twee keer zoveel dan landelijk!).

Conclusies we hieruit trekken:

Het is een typisch beeld voor een plattelandsgemeente: er weliswaar niet zoveel werkgelegenheid (vooral door ontbreken dienstverleningswerk) maar tegelijkertijd ook weinig werkloosheid en veel ZZP'ers.

Vergeleken met een buurgemeente als Berkelland zijn de waarden op veel fronten iets gunstiger: nóg minder werkloosheid en niet zoals in Berkelland veel laagopgeleid werk.

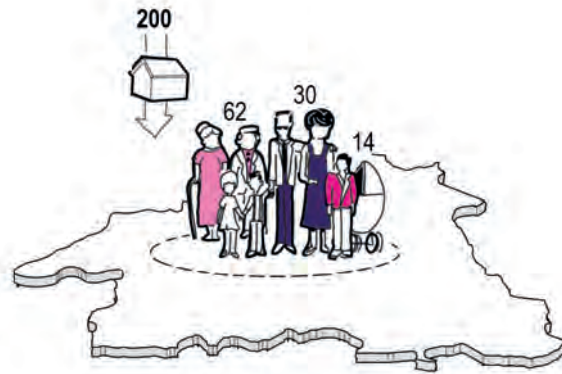
Ook op andere thema's op deze site scoort Bronckhorst gunstig.

	1960	1975	1990	2005	2015
inwoners	28.938	35.162	36.827	37.616	36.726
huishoudens	7.156	10.493	13.396	14.666	15.313
Gemiddelde huishoudensgrootte	4,0	3,4	2,7	2,6	2,4
geboorte	654	444	431	371	230
sterfte	217	311	328	358	336
natuurlijke ontwikkeling	+437	+133	+103	+13	-106
vestigen	+1.144	+1.140	+1.176	+1.1840	+1.223
blijven	27.614	33.815	35.495	36.532	35.333
vertrekken	-1.324	-1.347	-1.332	-1.084	-1.393
Migratie saldo	-180	+93	-156	+96	-110
Bevolkingsopbouw					
Gemiddelde leeftijd	-	-	38	41	45
groei/krimp?	+257	+226	-53	109	-216

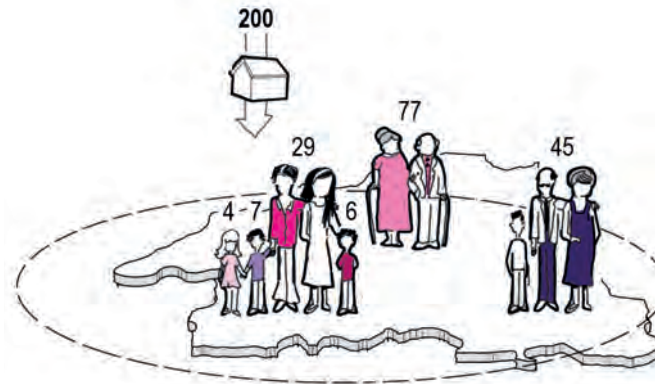
Demografische ontwikkeling

De afbeelding laat 1 typerend gezin zien door de tijd. De getallen bij de personen zijn de leeftijden.
De personen, die herkenbaar zijn aan de terugkerende kleur, zijn steeds dezelfde alleen ouder

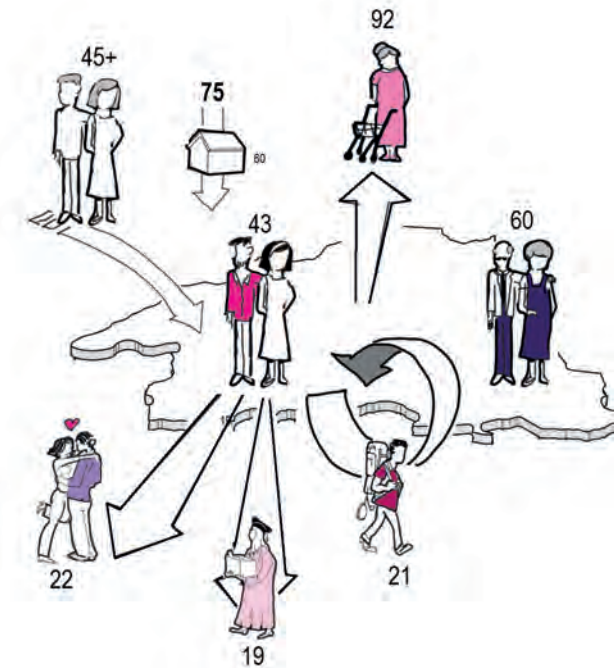
1960

1975

1990

Leven in en om het dorp

- » Maatschappij kleinschalig ingericht
- » Grote gezinnen
- » Veel geboortes, weinig sterftes
- » Snelle bevolkingsgroei

De wereld wordt groter

- » Auto is gemeengoed, mensen kunnen verder van werk wonen
- » Gezinnen worden kleiner
- » Daling aantal geboorten
- » Bevolkingsgroei valt terug

Herstel van de steden

- » Steden trekken jongeren aan
- » Instroom van 45-plussers
- » Bevolkingsgroei neemt nog verder af

2005

Eerste gevolgen zichtbaar

- » Jongeren keren niet terug door hoge huizenprijzen
- » Natuurlijke aanwas nadert nulpunt
- » Leeftijd bewoners loopt op

2015

De ontbrekende generaties

- » Jongeren tot aan dertigers zijn afwezig
- » Aantal inwoners daalt structureel
- » Uitstroom ouderen

2.3 De ervaringen: krimp is al om ons heen

We vroegen de medewerkers van de gemeente en de gemeenteraadsleden naar wat zij in hun dagelijks leven merken van de bevolkingsdaling in Bronckhorst. Dat levert een bont palet aan waarnemingen op:

- » de kinderopvang wordt gesloten en wordt vervangen door een dagopvang voor ouderen;
- » er staan winkelpanden leeg;
- » de vergrijzing wordt zichtbaar ('mamma, waarom eten alleen oude mensen een ijsje?');
- » op de basisscholen moet er gepuzzeld worden met de groepen. Er ontstaan dubbele klassen. Sommige scholen zijn al gesloten (het aantal is teruggegaan van 31 terug naar 18 en een verdere daling wordt verwacht);
- » ouderen zitten vast in hun woning. Of ze gaan terug naar de Randstad omdat de kinderen daar wonen (mantelzorg);
- » het ledenaantal van de bibliotheek 'krimpt' en is financieel lastiger in de lucht te houden;
- » er is geen speelgoedwinkel meer, maar ook geen Blokker;
- » huizen staan lang te koop en hebben daardoor een groter risico op achteruitgang (door minder onderhoud);

- » sportclubs staan onder druk en er verdwijnen ook verenigingen uit de kernen;
- » bij de gemeente vindt een uitstroom van ervaren, oudere medewerkers plaats;
- » er wordt weinig georganiseerd voor kinderen van 12-18 jaar;
- » het bestand aan vrijwilligers wordt kleiner, besturen van organisaties overwegen om de taken samen op te gaan pakken. Sommige verenigingen dreigen hierdoor de komende jaren te verdwijnen;
- » de leegstand in particuliere woningen neemt toe, maar er zijn nog geen slechte straten of buurtjes.

Hier staat onder meer tegenover dat Bronckhorst – nog steeds – een rijk verenigingsleven heeft (de gemeente telt er meer dan 450), met tal van evenementen. Ook is er lokaal veel 'energie' om dingen aan te pakken, zoals de muziekkoepeel van Vorden die stond te verpauperen en door de buurt is opgeknapt. Maar ook bijvoorbeeld een buurtbusdienst die door vrijwilligers wordt aangeboden. Ook in de aanpak van de buitenruimte is er veel zelfwerkzaamheid.

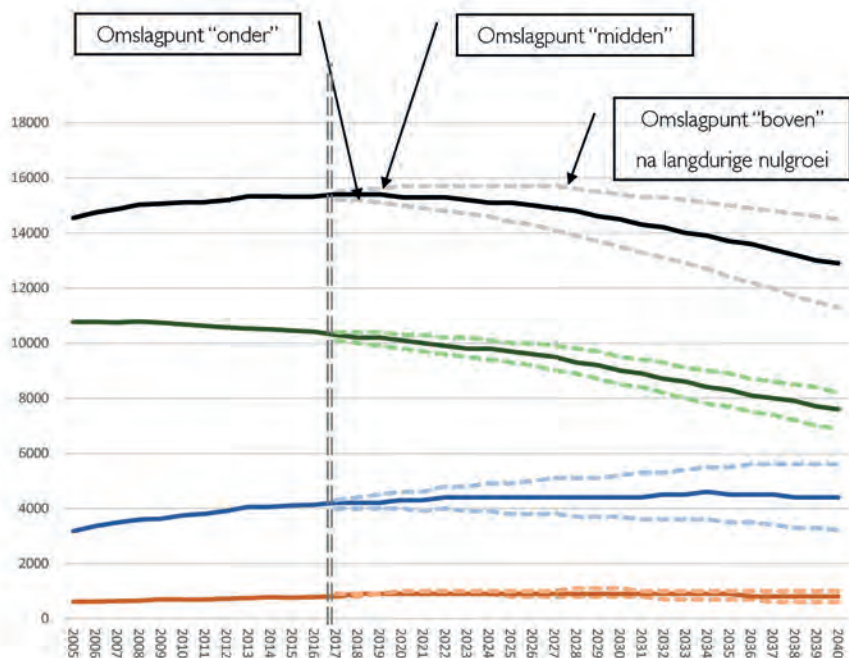

2.4 De prognoses

Dan tenslotte de vooruitblik naar de toekomst. Er zijn verschillende prognoses in omloop: CBS, Primos, Planbureau voor de Leefomgeving, provincie Gelderland.

De prognoses rekenen verschillende factoren mee. Daarom bestaat dé prognose voor de toekomst ook niet: het gaat om een bandbreedte waarbinnen de bevolking van Bronckhorst zich in de toekomst zeer waarschijnlijk gaat ontwikkelen. Ieder van de prognoses signaleert een omslagpunt waarbij het aantal huishoudens in de gemeente de komende jaren gaat dalen, uiteenlopend van 2018/2019 tot 2025.

Huishoudenontwikkeling en prognoses

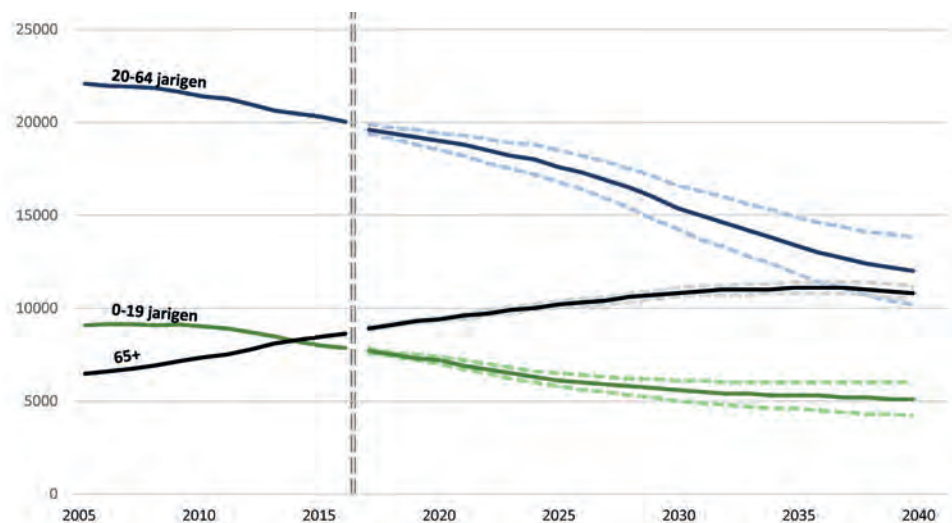

Kijkend naar andere gemeenten laat Bronckhorst de grootste daling van het aantal huishoudens zien tot 2040 en is in die zin 'koploper'. Berkelland en Winterswijk volgen op gepaste afstand.

Voor de toekomst is ook van belang dat de balans tussen 'werkenden' en 'niet meer werkend' gaat veranderen. De beroepsbevolking wordt kleiner, het aantal inwoners met (op termijn) een zorgvraag neemt toe.

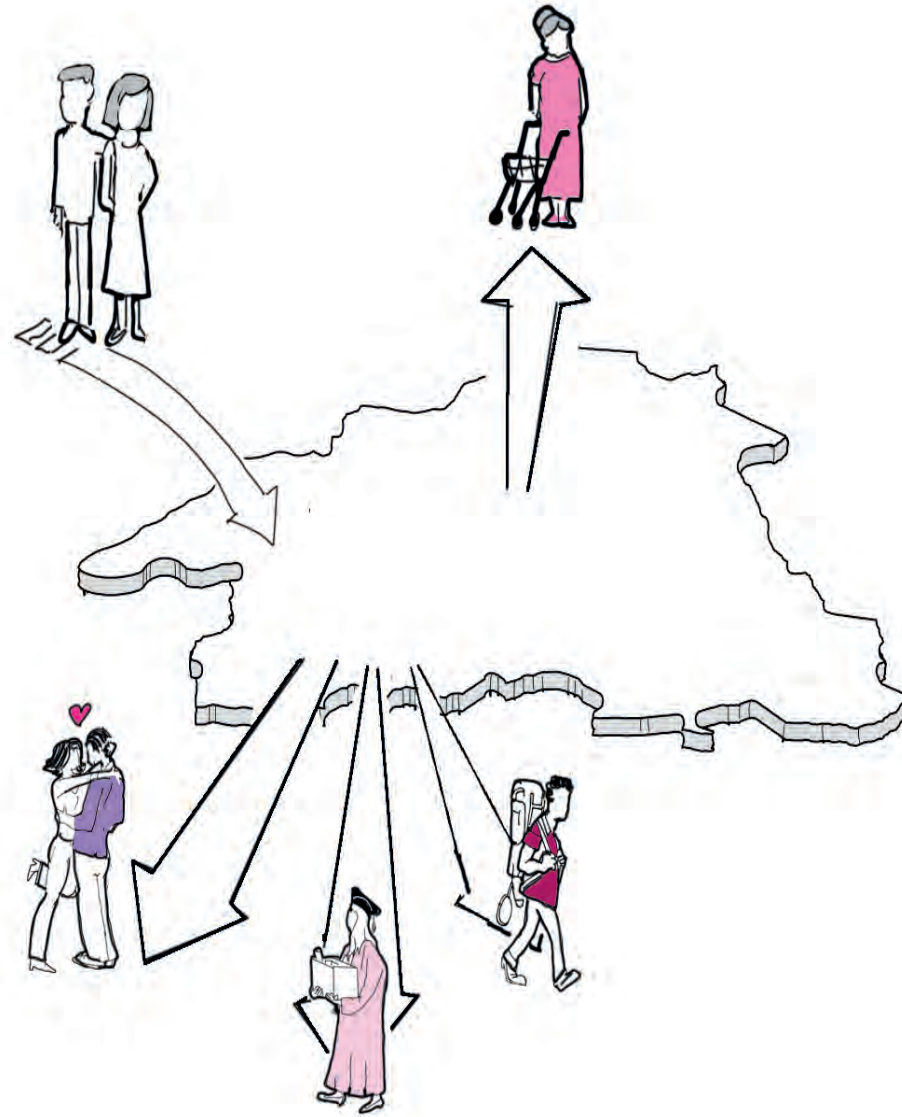
Trendbreuken roepen altijd vraagtekens op

Maar in het geval Bronckhorst zijn er geen trendbreuken waarneembaar

2.5 Conclusie

Op basis van deze cijfermatige analyses en persoonlijke impressies kunnen we concluderen dat krimp in Bronckhorst niet van vandaag of gisteren is. Al enkele decennia is de ontwikkeling ingezet die nu de krimp tot gevolg heeft. De bevolking die hier in de jaren tachtig van de vorige eeuw is komen wonen is ouder geworden. Daarbij nam langzaam maar zeker de instroom van gezinnen af die hier kinderen kregen. Gevoegd bij de uitstroom van (zorgbehoevende) ouderen en jongeren zorgt dat voor de positie van demografische 'koploper' in de Achterhoek. Ook andere plattelandsgemeenten in de omgeving hebben of krijgen hiermee te maken. Voor de toekomst wordt een verdere daling van de bevolking van Bronckhorst verwacht. De werkelijke verandering (met de meeste impact) is daarbij niet het verschil tussen geboorte en sterfte, maar de verandering van de bevolkingssamenstelling als geheel. Daarbij gaat het om de afname van het aantal jongeren, de sterke stijging van het aantal ouderen en de forse afname van de beroepsbevolking.

3 Het beleid en de organisatie van de gemeente

Samenvatting

De tweede vraag van het college van BenW van Bronckhorst was: is de gemeente met haar beleid en organisatie 'krimpbestendig'? Kan zij de veranderingen in de bevolkingssamenstelling aan, is zij gesteld voor een andere werkelijkheid waarin 'groei' niet meer leidend is?

Antwoord: de gemeente bevindt zich in de 'transitie', in de overgang naar een nieuwe manier van werken.

Qua bewustwording zijn bestuur en management behoorlijk ver; van 'ontkenning' van de krimp is geen sprake.

Op sommige terreinen wordt ook al bewust rekening gehouden met de ontgroening en vergrijzing en de daling van het aantal huishoudens. Op andere gebieden is dat minder. Van een samenhangend 'krimpb beleid', als een rode draad, door alle sectoren heen is nog geen sprake.

3.1 Inleiding

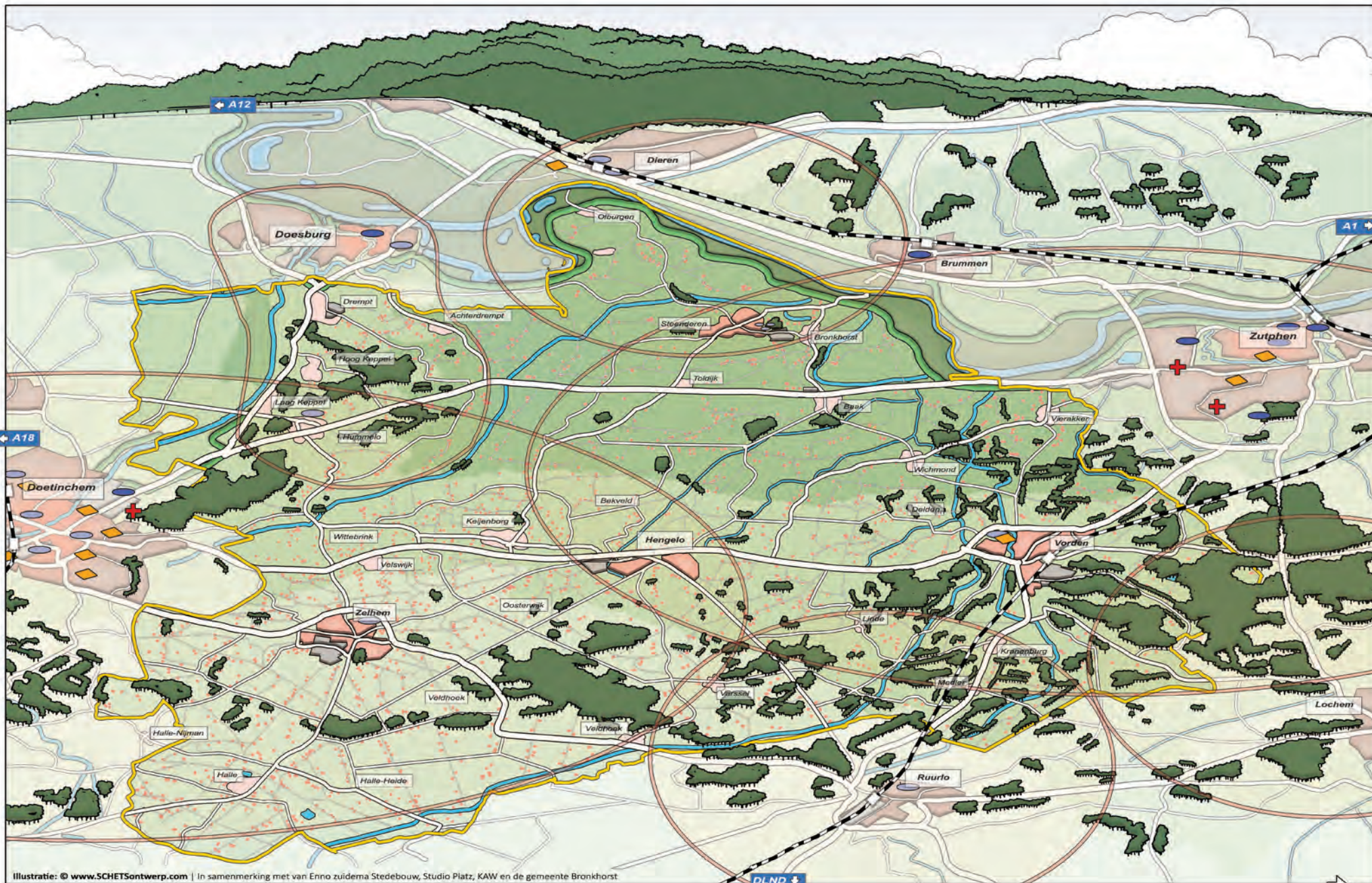
Krimp is niet tegen te houden en valt hooguit goed te begeleiden – dat heeft de ervaring in de krimpregio's Zeeland, Noordoost Groningen en Limburg inmiddels wel geleerd. Voor gemeenten ligt er een belangrijke opgave weggelegd om, rekening houdend met de ontwikkeling van de bevolking, haar beleid hier zo goed mogelijk op in te richten. De gemeente Bronckhorst heeft hier in 2010 al een begin gemaakt, met de studie naar een 'Toekomstbestendig Bronckhorst'. Nu de krimp doorzet is het goed om opnieuw scherp naar het gemeentelijk beleid te kijken: is dit al 'krimpbestendig'? Dat doen we aan de hand van de vier programmasporen die de gemeente in haar beleid hanteert:

- » programma 1: Zorg en ondersteuning
- » programma 2: Wonen en leefbaarheid
- » programma 3: Bedrijvigheid en ontwikkeling
- » programma 4: Bestuur

Voordat we dat antwoord geven is het ook goed om naar de wat grotere context te kijken. Bronckhorst is een prachtige gemeente, met een geweldige variatie aan landschappen en dorpen.

De gemeente ligt op de overgang van hoger gelegen zandgronden, met landgoederen en buitenplaatsen en heideontginningen, naar het rivierlandschap met vruchtbare gronden in een landschap van dijken en dorpjes, rivierarmen en boerderijen, uiterwaarden en de IJssel. De gemeente telt 374 Rijksmonumenten en 453 gemeentelijke monumenten: de geschiedenis is hier levend.

Hier woont een krachtige bevolking die soms kort en soms al heel lang tradities, feesten en evenementen in de been houdt. De organisatiegraad is vanouds hoog te noemen, de spirit is er een van 'zelf aanpakken'. Nieuwkomers krijgen veelal te maken met noaberschap en met het 'buurt maken'. En de karakters van de verschillende kernen, gehuchten en gebieden zijn divers. Kortom: een sociaal en cultureel rijke gemeente.

illustratie: © www.SCHETSontwerp.com | in samenwerking met van Enno Zuidema Stedebouw, Studio Platz, KAW en de gemeente Bronckhorst

LEGENDA

Middelbare school	Ouderen complex	Grote kern gemeente Bronckhorst	Bos	IJssel
Verpleeghuis	N-wegen	Kleine kern of gehucht gemeente Bronckhorst	Beek	Dijk
Ziekenhuis	Verzorgingsgebied omliggende steden	Grotere omliggende plaatsen	Lint bebouwing	Hoogte verschil en grondsoort (laag/klei- midden/zavel- hoog/zand)
		Bedrijven terrein en werkcluster		

3.2 Een eerste algemene indruk

'Als je vandaag iets zou mogen veranderen aan het gemeentelijk beleid en/of de gemeentelijke organisatie om deze meer 'krimpproof' te maken – wat zou dat dan zijn?'
Op die vraag aan de medewerkers van de gemeente Bronckhorst kwamen globaal deze antwoorden:

Werk integraler

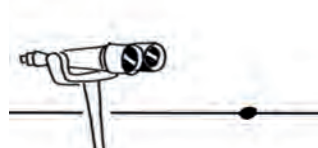
Er moet meer over de grenzen van de eigen sector worden gekeken. De gevolgen van de bevolkingsontwikkeling moeten in samenhang worden bekeken en aangepakt.

Van korte naar lange termijn

Hoewel de gevolgen van krimp niet zijn te plannen, is het wel zaak om ver(der) vooruit te kijken. Wat is de stip op de horizon?

Kijk naar het grotere

geheel

In plaats van bijvoorbeeld individuele woningen aan te pakken, is het zinvoller om per dorp/kern de opgave in beeld te brengen. En kijk ook naar hoe Bronckhorst zich verhoudt tot de omliggende regio.

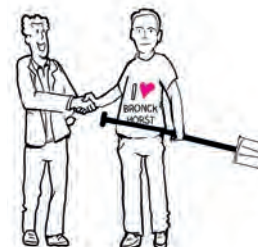
Doe het samen met

de inwoners

Ga niet als gemeente zelf van alles verzinnen, maar werk vanaf het begin nauw samen met de bevolking. Vraag ze bijvoorbeeld ook waarom ze hier zijn komen wonen c.q. zijn vertrokken.

Durf te kiezen

Wat is je rol als gemeente? Waartoe ben je wel en niet (meer) op aarde? En maak van daaruit heldere keuzes.

3.3 De

verschillende beleidsvelden

Vervolgens hebben we gevraagd – tijdens het werkatelier en met een aansluitende interviewronde binnen de gemeentelijke organisatie – hoe de eigen beleidsvelden zich verhouden tot de veranderingen in de bevolking. Dat leverde per programma het onderstaande beeld op (zie de bijlage voor de gedetailleerde ‘beleids-scan’). Bij elk onderdeel maken we een onderscheid in drie aspecten en geven we mogelijk concrete voorbeelden:

- » het bewustzijn van krimp;
- » de aanpassing van het beleid;
- » het krimpbestendig zijn van het beleid.

‘Beleid’ vatten we in dit verband op, het kan ook om de inrichting van de gemeentelijke organisatie gaan en om houding en gedrag van medewerkers.

Ook de rijksoverheid en de provincie Gelderland hebben beleid op het gebied van krimp, woningbouw, voorzieningen, zorg en bijvoorbeeld onderwijs. Die beleidsvelden zijn in deze analyse meegenomen. We noemen ze hier niet expliciet, omdat ze veelal buiten de invloedssfeer van de gemeente liggen. Dat geldt niet voor het beleid van de regio Achterhoek: daarin is de gemeente Bronckhorst een belangrijke speler. Het regionale beleid is – hier vertaald in gemeentelijk beleid – zeker wel onderwerp van de analyse geweest.

Programma 1: Zorg en ondersteuning

Bewustzijn van krimp

In het sociale domein wordt volop nagedacht over de gevolgen van een veranderende bevolking. Met name de vergrijzing krijgt veel aandacht. De drie aspecten die de gemeente hanteert wijzen erop dat er wordt nagedacht over de eigen rol en wat er belangrijk is in de aanpak – ook door krimp (preventie en vroegsignalering, het informele veld en voorzieningen). Een knelpunt dat steeds duidelijker wordt is 'bemensing' in brede zin: zijn er genoeg mensen om de groeiende groep ouderen te verzorgen? Maar dit geldt bijvoorbeeld ook in de wereld van de sportverenigingen en maatschappelijke organisaties; het wordt steeds lastiger om met name bestuursfuncties vervuld te krijgen.

Een concept dat kansrijk wordt geacht voor de toekomst is de multifunctionele accommodatie (MFA), (mede) gedragen door de betreffende kern. De verantwoordelijkheid die de gemeente hierin heeft is een nader punt van discussie. Op dit moment geldt voor de accommodaties waar de gemeente niet direct een kerntaak in heeft dat de kracht van de lokale samenleving bepaalt of een voorziening in stand kan worden gehouden.

Aanpassing van beleid

In het sociale domein moet hier nog een slag in worden geslagen. Dit geldt ook voor de dwarsverbanden naar andere programmasporen, zoals het wonen. Rondom het langer zelfstandig wonen liggen er kansen met domotica en tijdige aanpassingen (blijverslening). Specifiek moet gekeken worden naar het buitengebied: sluiten woningbouwbeleid en zo lang mogelijk zelfstandig wonen daar goed op elkaar aan?

In het onderwijsbeleid is de slag al gemaakt naar een veranderende bevolkingssamenstelling. Er wordt bijvoorbeeld al gewerkt met brede school-concepten. In het voortgezet onderwijs moet die discussie (in regionaal verband) nog verder worden gevoerd.

Krimpbestendig zijn van beleid

Op het gebied van dienstverlening is het beleid al vergevorderd. Gezien de grote afstanden en de vergrijzende bevolking is er al veel 'digitaal' mogelijk, maar er is ook de nodige service (zoals bezorging van het paspoort in het bejaardenhuis). Ook wordt er gebiedsgericht gewerkt (met gebiedsambtenaren), die kunnen inspelen op de optredende verschillen tussen kernen en daar maatwerk kunnen leveren (en direct aanspreekbaar zijn).

Programma 2: Wonen en leefbaarheid

Bewustzijn van krimp

In de Achterhoek – op regionaal niveau dus – wordt krimp al langer (h)erkend als opgave. Gemeenten werken samen om de planning van bijvoorbeeld de woningbouwproductie aan te passen. Ook bij verkeer en vervoer en bijvoorbeeld duurzaamheid is dit het geval. De kunst is nu om dit te vertalen naar de specifieke situatie in Bronckhorst.

Aanpassing van beleid

Bij de inrichting van de openbare ruimte wordt al nagedacht over de veranderende bevolking. Bij het speelruimteplan is voor bijvoorbeeld het eerst expliciet rekening gehouden met een krimpende bevolking. In ontwikkeling zijn een rioleringsplan (meer medicijnen) en een wegenvisie (ander gebruik van de openbare ruimte, minder verharding toepassen, functioneel wegenonderhoud, maatwerk) die expliciet inspelen op de veranderende bevolking. Onlangs is besloten om bij het open breken van straten direct de breedte van de stoepen aan te pakken, passend bij het groeiend aantal ouderen en hun gebruik van rollator en scootmobiel.

In de Achterhoek hebben de gemeenten een rem gezet op bouwproductie en daar het ruimtelijk ordeningsbeleid op aangepast. Bronckhorst loopt hierin voorop: woningbouwmogelijkheden worden 'wegbestemd' en omgevingsvergunningen voor woningen ingetrokken als realisering ervan niet voldoende concreet is. Dat betekent overigens niet dat Bronckhorst compleet op slot is gezet. Het gaat hierbij vooral om 'slapende' woningbouwcapaciteit die niet wordt benut en die de gemeente graag wel wil benutten. Maar dan op een plek en voor categorieën woningen waar wel behoefte aan is. Op eenzelfde manier wordt gekeken naar initiatieven op het gebied van bijvoorbeeld zorg en detailhandel.

Krimpbestendig zijn van beleid

Het ruimtelijke ordeningsbeleid is nu vrij strak gericht op het beperken van de woningaantallen/plancapaciteit en het voldoen aan regionale afspraken. Wel is er sprake van een 'ja, mits'-beleid om kansrijke initiatieven verder te brengen (maar niet passen in beleidskaders). Op zich is het beleid daarmee krimpproof in kwantitatief opzicht, maar de kwaliteit op langere termijn (de 'stip op de horizon') is nog buiten beeld. Oftewel: bepaal welke ontwikkelingen al dan niet wenselijk zijn.

Programma 3: Bedrijvigheid en ontwikkeling

Bewustzijn van krimp

Demografie is in veel beleidsstukken een randvoorwaarde. Ook hiervoor geldt dat er op regionaal niveau vaak al een voorzet is gedaan, bijvoorbeeld rond toerisme en recreatie. Dit moet vertaald worden naar Bronckhorst.

Aanpassing van beleid

Vanuit het streven naar vitale kernen zou de gemeente een meer actieve rol kunnen spelen in de begeleiding van de detailhandel (de juiste winkel op de juiste plek). Ook toegankelijkheid (horeca, winkels, voorzieningen) is een belangrijk onderwerp dat nog meer aandacht verdient: hoe maken we Bronckhorst 'inclusief', dus ook voor mensen met een beperking. Het grondbeleid loopt nog achter bij de ontwikkelingen. Is nu uitsluitend faciliterend, maar daarmee vinden bepaalde wenselijke ontwikkelingen niet plaats. Grondbeleid moet wellicht meer sturend (en actief) zijn, onder meer in relatie tot opkopen leegstaand vastgoed. Maar ook bij de realisatie van sociaal-maatschappelijke doelstellingen (zorg, welzijn).

Krimpbestendig zijn van beleid

Op economisch stimuleringsgebied kan er veel in de gemeente en heeft Bronckhorst al geschakeld naar de nieuwe situatie. Het landelijk gebied wordt als kraamkamer van nieuwe initiatieven gezien. Zij worden waar mogelijk gefaciliteerd. Bij agrarische bedrijven en burgers in het buitengebied mogen niet-agrarische nevenfuncties worden uitgeoefend en stoppende agrariërs krijgen mogelijkheden voor andersoortige bedrijvigheid. Verder kunnen bestaande niet-agrarische bedrijven switchen naar een andersoortig bedrijf. Het enige dat hier nog ontbreekt is snel internet.

Programma 4: Bestuur

Bewustzijn van krimp

Er is een bereidheid om te leren van andere gemeenten. Zo doet Bronckhorst actief mee in de verbanden van P10 (grote plattelandsgemeenten) en K5 (krimpregio's) en het Europees Netwerk voor Demografische Ontwikkelingen.

Aanpassing van beleid

De komende tijd moet het financieel beleid van de gemeente opnieuw tegen het licht worden gehouden. de "krimpmaatstaf" vanuit het min BZK in het gemeentefonds is vervangen door een Decentrale Uitkering Bevolkingsdaling (DUB) welke voor de regio beschikbaar is. Deze wijziging kan ook een discussie oproepen over de taken waar de gemeente nog wel en niet verantwoordelijk voor wil/ kan zijn.

Krimpbestendig zijn van beleid

Bronckhorst werkt al volgens de principes van gebiedsgericht en verbindend werken. Deze passen prima bij een krimpproof beleid.

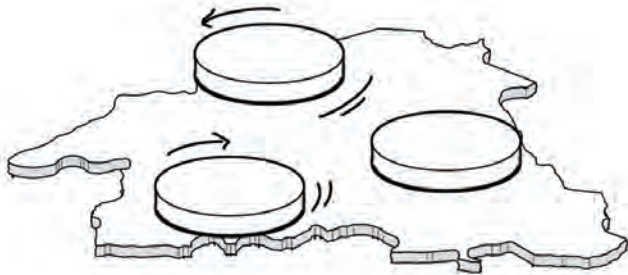
3.4 Conclusies

Naar aanleiding van dit tweede onderdeel van de snelle scan kunnen we drie conclusies trekken:

Bewustwording: krimp wordt zeker niet ontkend in Bronckhorst. In 2010 is de ontwikkeling van de bevolking al op de agenda gezet. Na de 'dramatische' cijfers van 2016 is de urgentie duidelijk geworden: de krimp is hier om te blijven en gaat niet meer weg. Zowel binnen als buiten het gemeentehuis is die boodschap duidelijk angekommen, in ieder geval bij bestuur en management. Of het ook geldt voor de gehele (uitvoerings)organisatie is de vraag;
aanpassing van het beleid: hier is een begin mee gemaakt, veelal op sectoraal niveau. Niet ieder programmaspoor is hiermee al even ver gekomen;
het krimpbestendig zijn van het beleid: overall gezien is hier nog geen sprake van. Er zijn wel losse sporen en puzzelstukjes: deze zouden bij elkaar moeten worden gebracht in een overkoepelende strategie gericht op de toekomst.

Uiteindelijk moet het zo zijn dat ieder beleidsstuk en ieder raadsbesluit een kopje 'check op krimp' bevat en dat alle gemeentelijke medewerkers helder voor ogen hebben wat een en ander voor hún dagelijks werk betekent. Dat is een proces wat langere tijd in beslag neemt, maar Bronckhorst is in ieder geval de uitdaging aangegaan om hierover na te gaan denken en in gesprek te gaan met de inwoners.

4 Krimp en de knoppen om aan te draaien – de beïnvloeding

Samenvatting

De derde vraag van het college van BenW van Bronckhorst was: kunnen we van topkrimp naar mediumkrimp gaan en wat moeten we daarvoor doen? Is krimp te beïnvloeden en aan welke knoppen kunnen we draaien?

Antwoord: als gemeente hebben we weinig invloed op de demografische ontwikkeling. Dat betekent niet dat de gemeente niets kan doen. Zo kunnen groepen die nu nog vertrekken (jongeren, senioren) beter worden vastgehouden. En de gemeente kan ook de instroom stimuleren, bijvoorbeeld met goed en betaalbaar wonen voor (jonge) gezinnen. Afgezet tegen de omvang van de bevolking als geheel gaat het echter niet om grote getallen. De verandering van de bevolkingssamenstelling is een veel grotere uitdaging: minder kinderen, minder mensen in de leeftijd van de beroepsbevolking en veel meer ouderen. Daar moet de echte focus op worden gericht. Dit bredere perspectief – de 37.000 mensen die hier nu en straks wonen – moet als nieuwe 'standaard' in het gemeentelijk beleid worden verankerd. Dat betekent onder meer dat afscheid nemen van een aantal dogma's, die in een situatie van een voortgaande verandering van de bevolkingssamenstelling niet functioneel zijn. Daarnaast moeten we richting geven aan de beleidsvelden die voor het welbevinden van onze inwoners van belang zijn, van de openbare ruimte tot en met de energietransitie.

4.1 Inleiding

In het voorgaande hebben we geconcludeerd dat de verandering van de bevolking in Bronckhorst al decennia gaande is en pas recent heeft geleid tot een feitelijke afname. Dat Bronckhorst daarmee zich daarmee aan de kop van de krimpgemeenten in Nederland nestelde was echter niet voorzien. Het College van BenW van Bronckhorst stelde daarom de vraag: in hoeverre kan deze ontwikkeling – die niet goed is voor het imago van de gemeente, niemand voert graag dit lijstje aan – nog worden bij- of omgebogen. Met andere woorden: kan Bronckhorst zich weer voegen in de middenmoot en van 'topkrimpgemeente' een 'mediumkrimpgemeente' voegen?

4.2 Van topkrimp naar mediumkrimp

Om de bevolkingsontwikkeling bij te sturen kan Bronckhorst inzetten op een strategie van 'binden & binnen halen'. Groepen die nu nog weg gaan kunnen langer worden gebonden aan de gemeente. Dit geldt met name voor de jongeren en ouderen. Daarnaast kan Bronckhorst proberen om huishoudens naar de gemeente te halen die bijdragen aan een groei van de bevolking.

Huishoudens binden

Veel jongeren gaan nu weg uit Bronckhorst omdat opleidingen zich voornamelijk buiten de gemeente bevinden. Bovendien ligt het prijsniveau van de kant en klare (en energiezuinige) woning te hoog voor veel jongeren. En buiten de gemeente worden aantrekkelijke en betaalbare (nieuwbouw)woningen voor deze groep gebouwd.

Mede door de aangescherpte hypotheekregels kiezen jonge huishoudens eerder voor een complete nieuwbouwwoning (met een energielabel A) dan voor het opknappen van een bestaande, oude woning (waar zij nog flink in moeten investeren). Het aanbieden van dergelijke woningen kan ertoe bijdragen dat zij langer in Bronckhorst blijven en van daaruit de stap maken naar een grotere eengezinswoning in de gemeente. Ook tijdelijke woningen of nieuwe woonvormen (zie bijvoorbeeld de Tiny Houses-beweging) zijn een interessante mogelijkheid. Daarnaast kan gedacht worden aan het stimuleren van 'kluswoningen' (bestaande woningen goedkoop aanbieden in ruil voor zelfwerkzaamheid) en de transformatie van bestaande panden, bijvoorbeeld winkelruimte. Het mes snijdt daarbij aan twee kanten: woonruimte wordt toegevoegd, leegstand wordt teruggedrongen). Of het vermoeden (dat jongeren hier best willen blijven, mits het aanbod goed is) ook echt zo uitpakt zal echt onderzocht moeten worden, onder meer door de groep vertrekkende jongeren een enquête af te nemen, naar hun verhuisgedrag en huisvestingswensen te vragen (vergelijkbaar met een exit-interview). Hoewel ouderen in principe een vrij honkvaste groep zijn, verlaten ook de 65-plussers in behoorlijke getalen de gemeente. Dit hangt voor een deel samen (zeker bij de zeer ouderen) met het ontbreken van voldoende woonzorg-infrastructuur. Het aanbieden van passende huisvestingsconcepten (de juiste woning op de juiste plek, met zorg en een goede omgeving) kan ook deze groep meer aan Bronckhorst binden. Zeker omdat de vraag naar verpleeghuisplaatsen wel toeneemt.

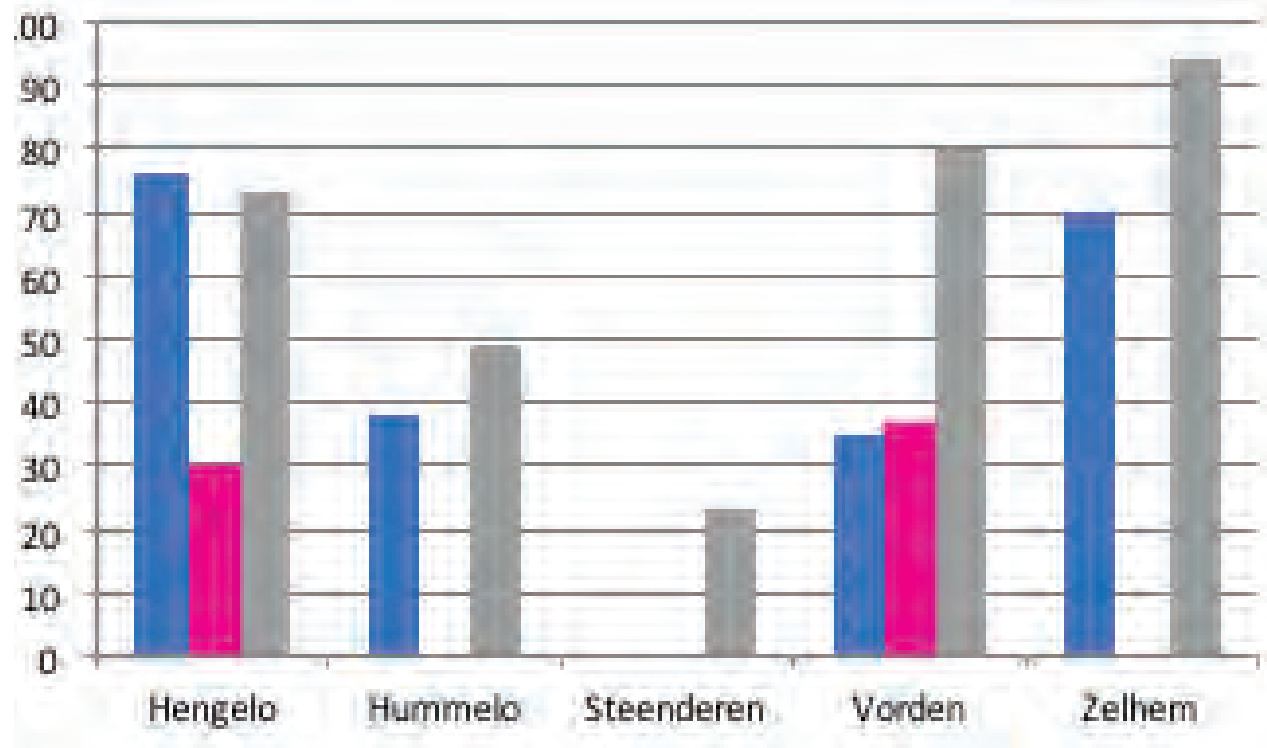
Huishoudens binnen halen

Lange tijd was Bronckhorst aantrekkelijk voor de groep jonge gezinnen om zich hier te vestigen en kinderen te krijgen. Die stroom is weliswaar niet compleet opgedroogd, maar is wel kleiner geworden. Met een bouwbeleid dat deze doelgroep opnieuw bedient, in combinatie met aantrekkelijk basisonderwijs, kan Bronckhorst zich wederom profileren als gunstig alternatief ten opzichte van de omliggende drie grote steden (waar de afgelopen jaren overigens ook veel concurrerende (VineX)nieuwbouw is gerealiseerd).

Dat kan met aantrekkelijk geprijsde nieuwbouw gebeuren, maar ook met een versnelling van de verduurzaming en vernieuwing van de bestaande woningvoorraad. Veel gezinnen schrikken nu nog terug voor de hoog geprijsde jaren tachtig nieuwbouwwoningen in de gemeente die een (te) forse investering vragen om ze up to date te maken. Nieuwbouw en vernieuwing is nodig, maar steeds in combinatie met onttrekking van slechte, niet meer gewenste woningen.

Met deze dubbele strategie – in combinatie met een uitgekende marketingaanpak om Bronckhorst op de kaart te zetten – bestaan er mogelijkheden voor de gemeente Bronckhorst om de bevolkingsontwikkeling in de komende tien jaar met enige tientallen en maximaal enkele honderden huishoudens te beïnvloeden. Het kan dus wel, krimp bijsturen – maar in beperkte mate. En altijd binnen het krachtenveld van wat er in de omliggende gemeenten gebeurt. Bronckhorst is geen 'eiland'.

vraag naar verpleegplekken

- Verzorgingshuisplaats 2010
- Verpleeghuisplaats 2010
- Verpleeghuisplaats 2030

4.3 Voorbij de krimp: de dogma's overboord

Gaandeweg de werkateliers is duidelijk dat er een andere, meer fundamentele vraag schuil gaat die achter het krimpbestendig maken van Bronckhorst. En dat is: wat voor gemeente wil Bronckhorst zijn voor de 37.000 mensen die er nu al wonen? De grootste verandering zit hem namelijk niet in de kleine aantallen huishoudens in de plus dan wel de min, maar in de verandering van de bevolkingssamenstelling als geheel.

En hoe groot die verandering ook is, we zullen eraan moeten wennen dat de bevolking krimpt, het aantal huishoudens afneemt. En een krimpende en veranderende bevolking is vanaf nu onze uitgangssituatie, een permanent kenmerk van de gemeente. De bevolkingssamenstelling zal fors wijzigen. Een iets grotere instroom of kleinere uitstroom verandert dat niet wezenlijk. Dus het rekening houden met een grotere groep ouderen en veel kleinere groepen kinderen en beroepsbevolking is van belang. We hebben het met elkaar te doen.

Een tweede belangrijke bewustwording heeft dan betrekking op de manier waarop we in de gemeente met krimp omgaan.

We ontdekten in de ateliers dat het gemeentelijk beleid weliswaar sterk is ingesteld op sturen op eigenaarschap van de bevolking en op een financieel gezonde toekomst, maar dat er tegelijkertijd wel een aantal dogma's of vaste principes – al dan niet ongemerkt – de afgelopen tijd in het gemeentelijk beleid is geslopen:

‘krimp kunnen we beïnvloeden’

We moeten afstappen van het idee dat de toekomst nog steeds maakbaar is en dat we krimp een bepaalde richting kunnen opsturen. Bronckhorst maakt in zekere zin een 'organische' ontwikkeling door, die al langere tijd geleden is ingezet en waarbinnen bewoners, bedrijven en andere betrokkenen hun eigen beslissingen nemen. Die organische ontwikkeling is ook te zien in het winkelbestand, in het onderwijs en in de veranderingen in de woningvoorraad: jongeren gaan wonen in sleetse ouderenwoningen, ouderen kiezen voor appartementen en begane grondwoningen. Een klein beetje invloed door mensen te binden of binnen te halen zal de lange termijn trend van bevolkingsdaling niet wezenlijk veranderen.

‘krimp gaat vooral om vastgoed’

Krimp gaat om meer dan woningen alleen. Te vaak gaat de discussie daar al snel over, maar de sociale en economische impact die een andere bevolkingssamenstelling heeft is minstens net zo belangrijk. De kleine (kleuter-) groepen op de basisscholen vertellen bijvoorbeeld dat verhaal. Maar ook de voetbalvereniging die bepaalde elftallen niet meer kan opstellen.

‘alles moet anders door krimp’

Niet alles wordt veroorzaakt door de krimp. Voorbeeld: de leegstaande winkelpanden in een aantal grotere kernen. Dat wordt ook veroorzaakt door een bredere maatschappelijke ontwikkeling op het gebied van winkelen. Dat geldt ook voor de onderkant van de woningmarkt, waar de energetisch slechtste woningen uit de markt vallen omdat niemand ze meer wil hebben.

Veel dingen kunnen en moeten sowieso al anders aangepakt worden, los van de daling van de bevolking. Het is bijvoorbeeld prima om bepaalde bevolkingsgroepen aan Bronckhorst te willen binden c.q. naar binnen te halen, maar die ambitie is ook valide zónder krimp.

Dat betekent dus ook dat het probleem niet groter moet worden gemaakt dan het is. Anticiperen (en daarmee regie voeren op kwaliteit) is prima, maar we moeten oppassen om krimp teveel uit te vergroten. Krimp wordt dan kramp en dat schrikt af.

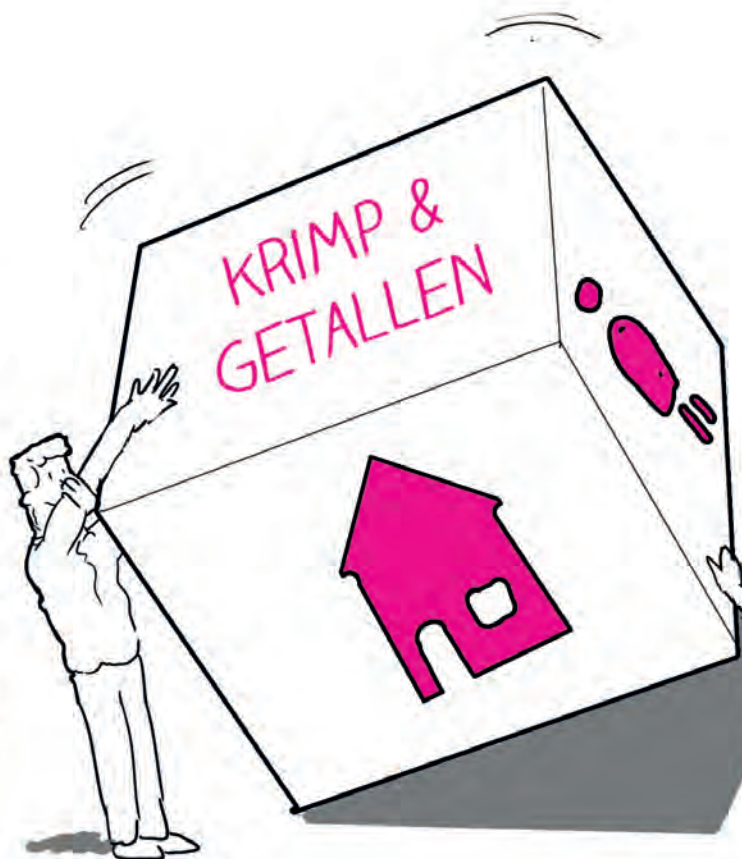
Kortom:

er is een focus op getallen en op een wens de ongewenste werkelijkheid willen bijsturen. De discussie gaat nu niet over leefbaarheid in Bronckhorst in brede zin en het kunnen vernieuwen in de richting die we willen: we willen deze gemeente zijn, dit dorp en deze buurt. Dat vraagt om een andere ambitie en een ander perspectief, ook in de tijd: van de actuele getallen naar een brede aandacht voor de kwaliteit van leven in de komende decennia – voor de huidige en toekomstige bewoners.

Binnen dat kader kunnen veranderingen op een zorgvuldige manier begeleid worden, stap voor stap en in samenspraak met inwoners en in samenwerking met alle actoren in deze prachtige gemeente.

Door deze dogma's te (h)erkennen kan een eerste stap gezet worden in de bewustwording dat krimp weliswaar belangrijk is, maar dat het toekomstperspectief voor Bronckhorst door veel méér zaken wordt bepaald. Het is zaak om 'voorbij de krimp' te komen. Bronckhorst zal niet meer een groei-gemeente worden; het gebied ligt in de 'luwte' en dat blijft ook zo. Dat kan echter ook juist als kwaliteit gezien worden: het is hier ontspannen leven, net buiten de hectiek van de Randstad.

WAT STAAT ER AAN DE
ONDERZIJDE VAN DE KUBUS?

MENSEN!

4.4 Eerste aanzetten voor het welbevinden in Bronckhorst

Hieronder willen we uitwerken wat deze ambitie betekent voor de zes beleidsvelden: openbare ruimte, zorg en welzijn, wonen, economie, mobiliteit en energietransitie. Veel van de punten die genoemd zijn vallen in de categorie 'altijd goed om te doen', ook wel aangeduid als 'no regret'-maatregelen ('daar krijgen we geen spijt van'). Ongeacht hoe de bevolking zich in de toekomst precies ontwikkelt en of de krimp nu 'top' blijft of terugzakt naar 'medium' of zelfs 'low', ze zijn goed voor de mensen die hier nu wonen en leven.

Openbare ruimte

Rekening houden met meer ouderen is nu al onderdeel van het werkpakket van de afdeling Buiten. Kansen zijn er om bij onderhoud in de openbare ruimte meer ruimte te bieden voor rollators, rolstoelen en mensen die slecht ter been zijn. Denk aan: bredere stoepen, minder hoogteverschil in de straten, oversteekplatforms en overzichtelijke verkeerssituaties. Een kleinere bevolking zal ook gevolg hebben voor de mate van onderhoud en de omvang van het lokale wegennet: kunnen sommige wegdelen op termijn vervallen? Er ontstaat ruimte voor differentiatie.

Een absolute kans om de verbetering van de leefomgeving te verbinden met het toeristisch product is het definiëren van een aantal 'VIP'-gebieden, waar de gemeente investeert in de kwaliteit van openbare ruimte en landschap als ontmoetingsruimte en toeristisch topgebied. De nieuwe inrichting van de kern van Vorden is hierin een goed voorbeeld, evenals de toegankelijkheid en prachtige aanpak van een landgoed als Hackfort en een historisch stadje als Bronckhorst.

Zorg en welzijn

De vergrijzing overkomt ons en kost alleen maar geld'. Het ouder worden van de bevolking biedt echter ook kansen. Eén van de perspectieven die voor de toekomst van de gemeente werd geschetst betrof Bronckhorst (en in het verlengde daarvan de hele Achterhoek) als dé BLUE ZONE regio van Nederland. Oftewel: de plek waar het gezond en actief ouder worden mogelijk is. Dat kan eveneens kansen bieden. Zo kan het voortbestaan van sportverenigingen een impuls krijgen door aandacht te geven aan de beweeg- en activiteitenvraag van ouderen (met beweegtuinten bijvoorbeeld). Deze verenigingen krijgen daarmee een bredere functie in de samenleving. Ze zoeken aansluiting zoeken bij het sociaal domein op bijvoorbeeld thema's als gezonde leefstijl, meedoen, preventie en cohesie. Ook het openhouden van collectieve voorzieningen (al dan niet in gebundelde vorm) draagt bij aan dat doel.

Daarbij moeten we kritisch kijken naar het maatschappelijk 'laadvermogen' van de lokale samenleving. Afgelopen vijf jaar stond de participatiesamenleving centraal, ook in Bronckhorst.

“ Het geloof dat we mensen in ‘eigen kracht kunnen zetten’ was en is groot.”

En voor elkaar (mantel)zorgen is op zich prima. Er zijn echter ook grenzen aan wat mensen voor elkaar en de gemeenschap kunnen betekenen. Vrijwilligers houden in Bronckhorst veel zaken in de lucht en mantelzorgers proberen zo goed mogelijk hun eigen werk en bezigheden te combineren met de zorg voor anderen, maar op een gegeven moment is ook professionele ondersteuning nodig om ouderen lang vitaal te laten leven. De opkomst van zorg- en welzijnscoöperaties (die per kern maatwerk leveren) past in deze trend.

Wonen

De opgave in het beleidsveld wonen is om een balans te brengen in de woningvoorraad tussen vernieuwing en behoud, en tussen onttrekken van woningen (sloop, samenvoeging) en kleinschalig toevoegen. De afgelopen periode was het beleid gericht op het terugbrengen van de ruime capaciteit aan plannen waar woningbouw kon worden gerealiseerd. Door dit uit te voeren voorkwam de gemeente een potentieel overschot en een mogelijke wildgroei van plannen voor woningbouw op plekken die niet bijdragen aan een verstandige ruimtelijke ontwikkeling en deze nieuwe tijd. De gemeente kwam hiermee regionale afspraken na en zorgde zodoende voor een gezonde woningvoorraad en balans tussen aanbod en vraag.

Het effect van de crisis én het terugdringen van de plancapaciteit is dat er wel heel weinig is gebouwd en geïnvesteerd in de woningvoorraad. Juist in gebieden waar minder nieuwbouw kan worden gepleegd is het wel noodzakelijk dat eigenaren waaronder verhuurders blijven investeren in hun woningen. Vernieuwing, aanpassing aan de tijd, verbetering van het wooncomfort en verbetering van de energieprestatie zijn de onderwerpen waar het dan om gaat. Ook nieuwbouw van woningen kan mondjesmaat, wanneer deze maar hand in hand gaat met onttrekking van andere woningen door sloop of samenvoeging.

Het vizier van de gemeente en eigenaren richt zich dus op de bestaande voorraad. Eerst op de mogelijkheden voor vernieuwing in de bebouwde kom. Want daar komen de panden leeg met een maatschappelijke, religieuze of commerciële (winkel-) functie, daar ontstaat een transformatie opgave in 'sleetse buurten en straten'. Keuzes zullen ook hier noodzakelijk zijn: wat wel en wat niet? En wanneer? Ook de financiering zal hierbij een rol spelen.

Daarnaast richt het vizier zich op de kwaliteit van het buitengebied, waar de meerderheid (!) van de woningen in de gemeente staat. Het buitengebied is een gebied waarin de kwaliteit van leven en de landschappelijke kwaliteit van het gebied makkelijk onder druk kan komen te staan. Vrijkomende agrarische bedrijven, ouderen die er lang blijven wonen, verlaten woningen en plekken. Als visitekaartje van de gemeente en Achterhoek verdient het buitengebied meer aandacht van ons.

Gezien de prognoses en het streven naar balans in de woningvoorraad is een beperkte groei van de woningvoorraad mogelijk (enkele tientallen). Dat vergt wel maatwerk. Een snelle actie met het volbouwen van een weiland is uit den boze. De vragen om ruimte zijn te talrijk en verdienen een goede afweging. Kort en goed dienen zich drie opties aan:

1. Balans in de bebouwde kom:

- » Herbestemmen van maatschappelijke en commercieel vastgoed in de bebouwde kom
- » Opvullen en herstellen van lege plekken
- » Vernieuwen van buurten en blokken

2. Balans in het buitengebied:

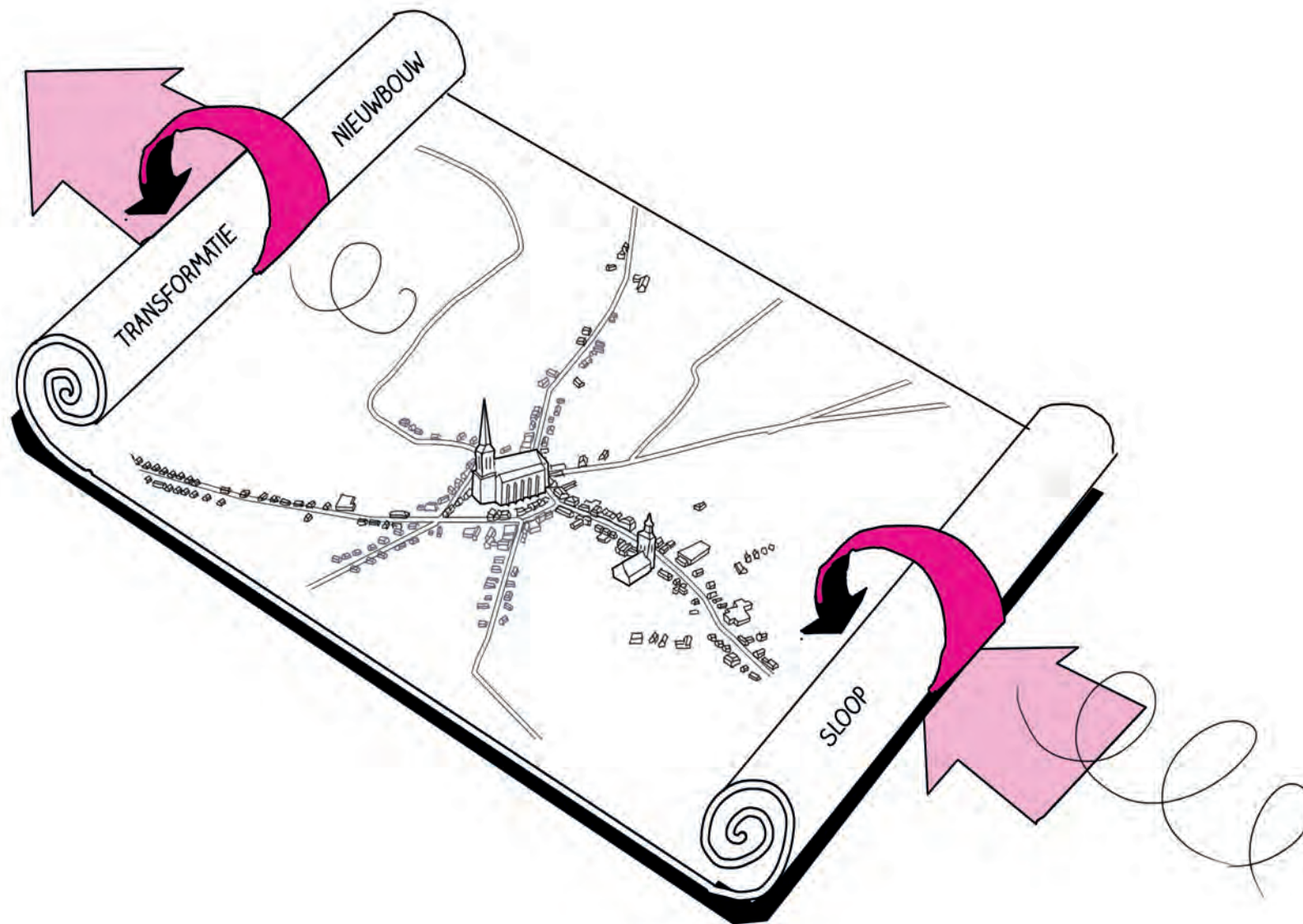
maatwerk en accupunctuur om voormalige boerenerven met schuren en stallen te saneren en een kwaliteitsimpuls te geven (landschap, paden, sociale structuur, erfgoed). Maatwerk op het gebied van wonen en zorg moet in dit licht mogelijk zijn, waarbij steeds de kwaliteit van het buitengebied, van landschap en bebouwing voorop staat.

3. Verpleegzorg en afgeleide woonzorg clusters:

onderzoek naar haalbaarheid (breed) en locaties voor grotere verpleegzorg en woonzorg capaciteit in de gemeente.

Conclusie:

Er is veel aanleiding om een proactief en stimulerend woningbouwbeleid te voeren, dat niet alleen gaat over aantallen woningen en vraag/aanbod, maar ook over vernieuwing, vervanging en kwaliteitsverbetering. Wanneer het 'tapijt' (de woningvoorraad) aan de ene kant groeit, moet het aan de andere kant worden opgerold (sloop van de slechtste woningen). Daarbij wordt het wonen ook nadrukkelijk verbonden met ambities in andere domeinen (leefbaarheid, zorg, economie).

Economie

Werkgelegenheid is (samen met onderwijs) een belangrijke aantrekkingskracht voor huishoudens. Het veel gehoorde 'er is geen werk hier' kan worden genuanceerd, zo hebben we eerder in hoofdstuk 2 gezien. In de gemeente is wel degelijk werkgelegenheid aanwezig. De Achterhoekse economie kenmerkt zich door een sterk MKB in de maakindustrie, een sterke agrarische sector met daarnaast goede verbindingen met het directe en verdere ommeland. En de zorg is in de hele Achterhoek de derde werkgever. Veel kleine ondernemingen starten hier in woonhuizen en boerderijen en groeien dan door.

Zoals blijkt uit landelijk onderzoek dragen krimpregio's afgemeten aan hun bevolking relatief meer bij aan het BBP dan andere gebieden in Nederland. Dat geldt zeker ook voor de Achterhoek. Uitbreiding daarvan – bijvoorbeeld door meer in te zetten op 'vermarkting' van de prachtige omgeving van Bronckhorst – kan ervoor zorgen dat meer mensen hier emplooi vinden en hier ook willen wonen. In het kader van economie en toerisme ligt er ook een uitdaging om met regiomarketing Bronckhorst op de kaart te zetten als aantrekkelijk gebied om te verblijven en recreëren.

Een uitdaging is het dat jonge gezinnen dan meteen twee banen in de nabije omgeving zoeken.

Het bedrijfsleven is sterk in de Achterhoek en vraagt om voldoende voeding vanuit het onderwijs. De gemeente kan stimuleren dat bedrijfsleven en onderwijs in samenwerking stage-programma's en traineeships opzetten, misschien ook geschikte woonruimte voor deze groep jongeren helpen aanbieden. De drie O-formule is hiervoor al in opkomst binnen de regio: overheden, ondernemers en onderwijs werken intensief samen.

Mobiliteit en bereikbaarheid

In een gebied waar de voorzieningen onder druk staan wordt bereikbaarheid een steeds belangrijker thema. Maar er zijn ook andere aspecten die van belang zijn:

- » meer maatwerk met vervoer, snelle en veilige fietsroutes voor e-fietsen, deelauto's en ruimte voor kleinschaliger openbaar vervoer in de gebieden met minder zware verkeersstromen;
- » meer verschillen tussen de lokale wegen: stromen of erftoegang, veel en weinig onderhoud, toeristische route en zakelijke route;
- » glasvezelnetwerk aanleggen om digitale bereikbaarheid en zorg aan huis te vergroten.

Energietransitie

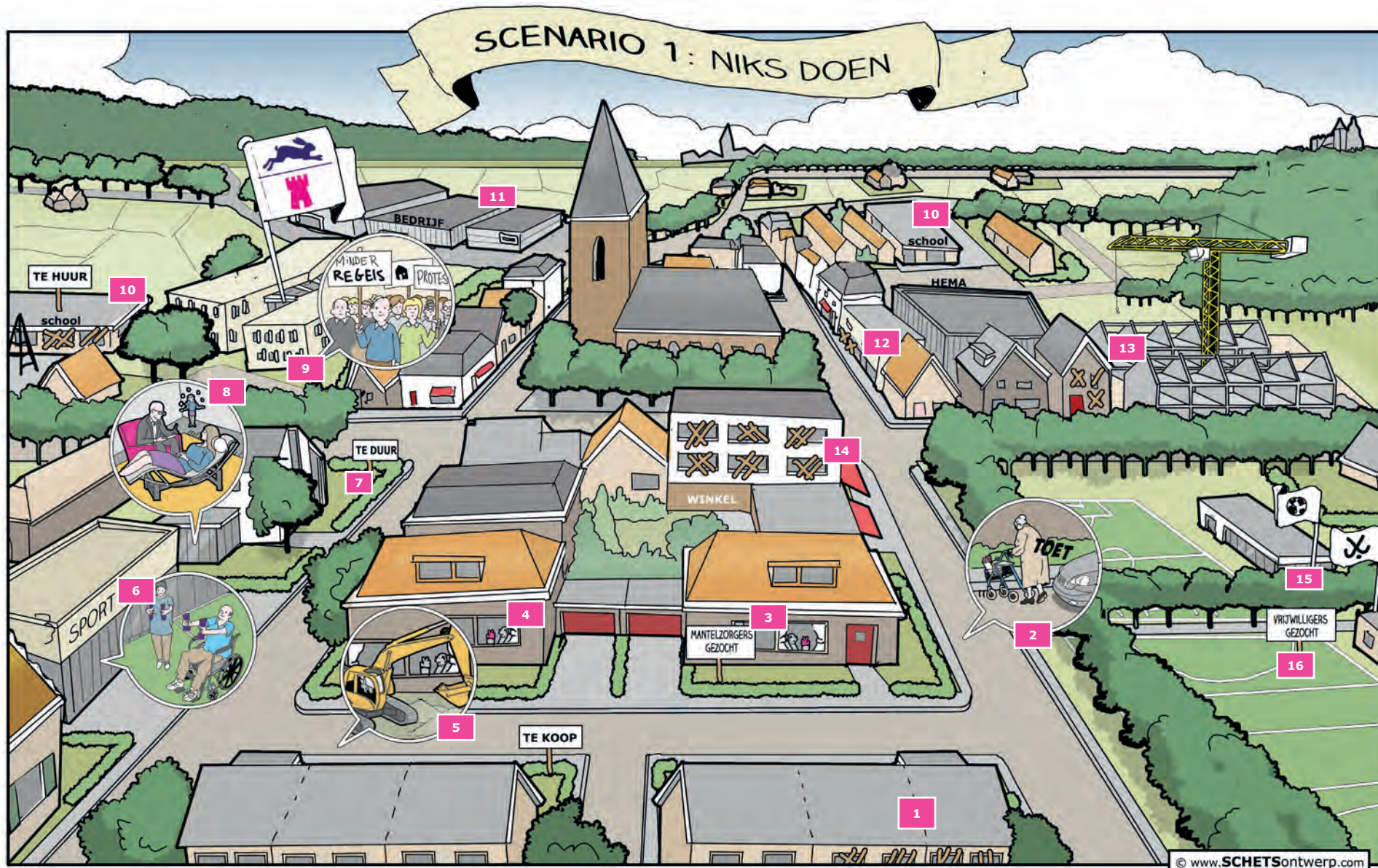
Een echt toekomstperspectief biedt de energietransitie ons. We kunnen niet anders en in dit geval kan de gemeente ervoor kiezen om dat positief te benaderen. Bijdragen aan energietransitie in de gebouwde omgeving levert sociale verbanden op, helpt de woonlasten terug te dringen en maakt mensen bewuster van hun omgeving. En toevallig of niet, dat zijn drie bewegingen die we goed kunnen gebruiken in een gemeente met een krimpende en vergrijzende bevolking. Bovendien wordt de woningvoorraad wel toekomstbestendig wanneer zij 40% minder energie gebruikt (van gemiddeld D / E naar A / A+) en met hernieuwbare energie verwarmd en uitgerust wordt.

Energietransitie dus, niet omdat het moet maar omdat het kan en veel oplevert. Hierin kan de gemeente ruimschoots de verandering initiëren, faciliteren en stimuleren. Bijvoorbeeld door zelf het goede voorbeeld te geven en via de AGEM stroom af te nemen die in de regio zelf is opgewekt.

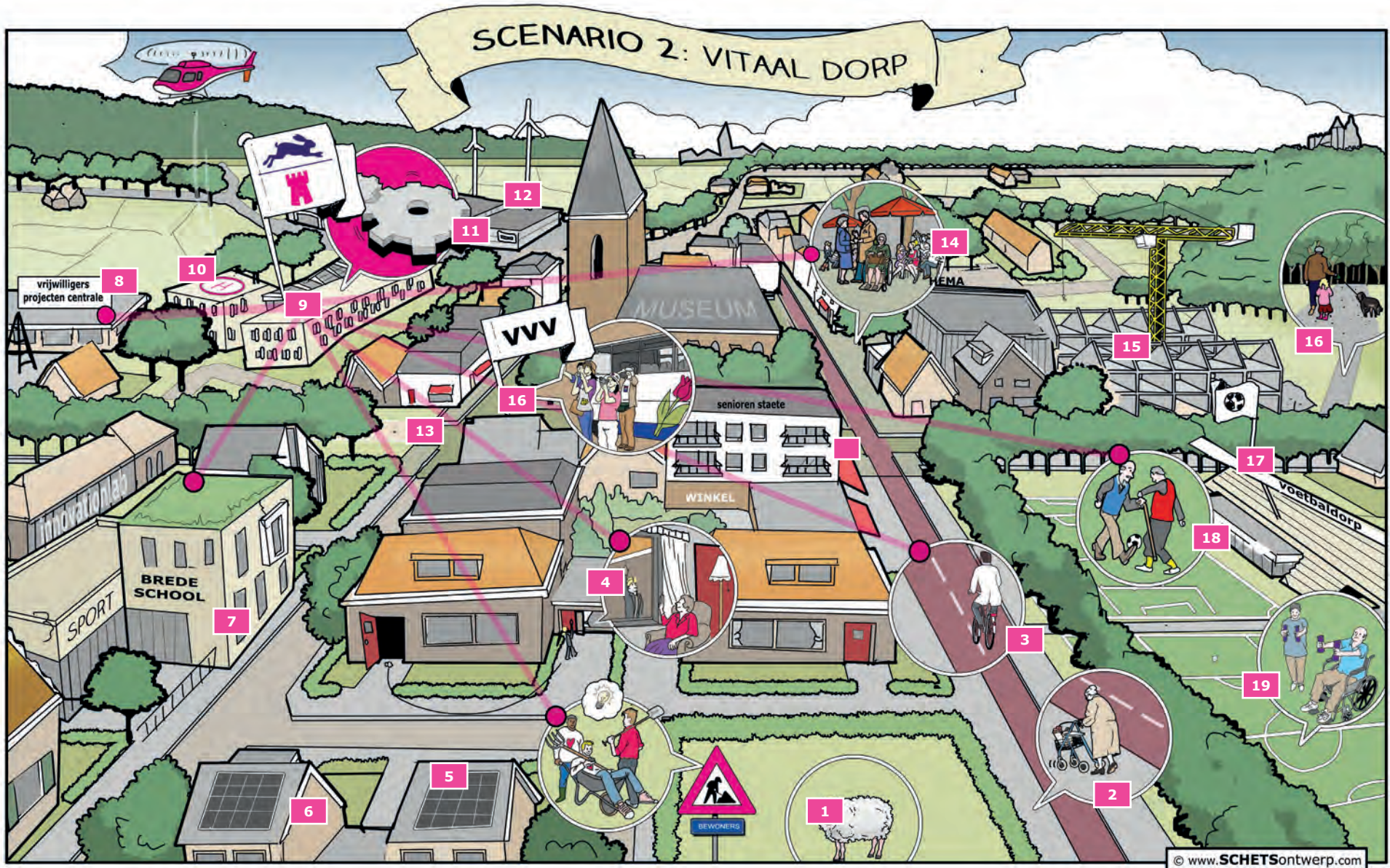

4.5 Conclusie

In dit hoofdstuk hebben we onderzocht aan welke 'knoppen' de gemeente Bronckhorst kan draaien om de krimp van de bevolking bij te sturen. Die mogelijkheden zijn aanwezig, maar ten opzichte van de bevolking als geheel gaat het naar verwachting om bescheiden aantallen huishoudens. De meer fundamentele vraag die hier achter weg komt is deze: wat betekent de veranderende bevolkingssamenstelling van Bronckhorst voor onze lokale samenleving als geheel? Bij wijze van voorzet zijn zes thema's nader verkend die dan een belangrijke rol spelen. Een gemeente die deze thema's op een goede manier weet in te vullen, werkt aan het duurzaam welbevinden van haar inwoners.

1 woning leegstand/ verpaupering	5 aanpak straat /geen sociale ingrepen	9 weerstand inwoners	13 wel bouwen (afrollen) niet slopen (oprollen)
2 onvriendelijke straten voor ouderen	6 ouderen sporten apart (isolement)	10 niet alle scholen in gebruik	14 leegstand boven winkels
3 tekort aan mantelzorgers	7 woningen lang te koop (te duur)	11 er is nog werk (gelegenheid)	15 overall meerdere verschillende sportverenigingen
4 vereenzaming ouderen	8 overspannen vrijwilligers	12 leegstaande winkels	16 tekort aan actieve vrijwilligers

- 1 slopen / groene kwaliteit toevoegen
- 2 overal brede stoepen
- 3 mantelzorgers via snelfietsroutes
- 4 afwijken van regels voor mantelzorg
- 5 bewoners doen het zelf

- 5 transformeren en verduurzamen
- 7 brede scholen maken
- 8 vrijwilligerswerk compacter maken
- 9 overheid als netwerkorganisatie
- 10 regionale aanpak

- 11 integraler werken
- 12 verduurzamen bedrijven
- 13 niet alle OR aanpakken
VIP ruimtes /onverhard
- 14 ontmoetingsplekken maken

- 15 wel bouwen (afrollen) ook slopen (oprollen)
- 16 meer inzetten op recreatie
- 17 ieder dorp andere sportverenigingen
- 18 senioren sport overdag (jeu des boules/ wandelvoetbal)
- 19 gemixt buiten sporten (tegen isolement)

5 Hoe betrekken we de samenleving erbij? De bewonersdialoog

Samenvatting

De vierde vraag van het college van BenW van Bronckhorst was: op welke wijze kunnen we in gesprek gaan met de samenleving?

Het antwoord: de gemeente schrijft de weg naar de toekomst niet dwingend voor. In het gesprek met de samenleving moet duidelijk worden hoe de inwoners tegen het leven in de gemeente aankijken. De krimp 'an sich' staat daarbij niet centraal, maar de veranderende bevolkingssamenstelling is wel het 'haakje' waar het gesprek aan kan worden opgehangen.

In een aantal stappen kan worden toegewerkt naar een breed en gedragen perspectief voor Bronckhorst. Vanuit het besef dat de toekomst niet maakbaar is (zoals dat in de periode van groei voor een deel wel het geval was), maar dat we er wel met elkaar de schouders onder kunnen zetten.

5.1 Voorstel voor het vervolg - de bewonersdialoog

Deze snelle scan biedt de antwoorden op drie inhoudelijke vragen van het college. De gemeente heeft daarmee haar huiswerk gedaan en kan – met die kennis op zak – het gesprek aan gaan met de samenleving en kan vervolgens ook haar kaders opnieuw bepalen.

Het gesprek met de samenleving:

- » is een dialoog, een reis met meerdere gesprekken;
- » sluit aan bij de lokale gebeurtenissen en eigen thema's en activiteiten;
- » is het startpunt voor uitwerkingen van deze koers door lokale groepen, gemeente en andere belanghouders;
- » wordt georganiseerd door een of meerdere dorpsbelangenorganisaties en de gemeente samen.

Op basis van informatie van de gebiedsambtenaren volgt een voorstel voor 5-6 deelgebieden om in gesprek te gaan. Met als opzet:

- » Gemeente heeft goed gekeken naar krimp/toekomstige bevolking.
- » Maar welke thema's raken jullie en spelen hier?
- » Beide invalshoeken vormen de start voor een eerste gesprek: thema's, kennis, vragen, luisteren.
- » Bij dit gesprek zijn het gemeentebestuur (twee leden: burgemeester, gebiedswethouder), leden van de werkgroep en experts aanwezig.

Mogelijk programma van dialoog ronde 1

- » Inleiding door dorpen: hun thema's en acties
- » Resultaten van de snelle scan (vragen A en B) door gemeente
- » Vragen en pauze
- » Werken aan thema's en dilemma's in groepen (begeleiding gemeente)
- » Terugkoppeling en afspraken voor vervolg: acties, ronde 2

Mogelijke tijdlijn Dialoog:

1. Gebiedsambtenaren doen rondgang langs dorpen: wat speelt er, welke nemen we samen? - april
2. Dialoog 1 gebiedsthema's en snelle scan – voor de zomer 2017
3. Dialoog 2 vervolgesprekken over lokale thema's: oktober - november
4. Verkiezingsdebat – januari/ februari
5. Dialoog 3 na verkiezingen gemeenteraad

5.2 Gebruik de kracht van de samenleving

De gemeente Bronckhorst bruist van de activiteiten. En alhoewel er twijfels zijn over de houdbaarheid van al die initiatieven en het behoud van alle vrijwilligers: er melden zich steeds weer inwoners met een idee, een plan of die zich hard maken voor iets dat zij waardevol vinden.

Dat maakt duidelijk dat de 'kramp' voor krimp niet nodig is. Door de dialoog over de toekomst van Bronckhorst aan te gaan worden mensen gestimuleerd om ook – zoals de gemeente wil doen – voorbij de krimp te kijken en de blik te richten op het verder samen leven met elkaar: wat komt daar allemaal bij kijken.

Door burgerinitiatieven actief te ondersteunen laat de gemeente zien dat het haar menens is. Door vervolgens actief de voorbeelden te tonen dat het kan, waar veranderingen ten positieve keren, waar mensen een nieuwe uitdaging aangaan door een leeg winkelpand om te zetten tot een woning, een niet gebruikt voetbalveld weer gaan benutten met het dorp, enzovoorts, kan duidelijk worden dat de kwaliteit van leven centraal kan staan en dat dat kan gelden voor iedereen en iedere plek in de gemeente. En daarin kan de gemeente een mooie rol spelen, met al haar partners.

